

Меренкова Любов Олександрівна

УДК 336.27:336-049.5(477)

ВПЛИВ ДЕРЖАВНОГО БОРГУ НА ФІНАНСОВУ БЕЗПЕКУ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

У теперішній час Україна зіткнулась з низкою фінансово-економічних проблем, а саме нестабільністю валютного курсу гривни, її девальвацією, зростанням обсягів зовнішніх та внутрішніх зобов'язань держави, підвищенням рівня залежності від міжнародних фінансово-кредитних організацій, зниженням показників ліквідності і капіталізації банківського сектору економіки. Фінансові можливості держави, які залежать від надходжень фінансових ресурсів, залишаються обмеженими, а зобов'язання зростають. За таких умов актуальності набуває забезпечення фінансової безпеки держави.

Теоретико-методичні засади фінансової безпеки держави досліджувалися у працях О. Барановського, І. Бінька, О. Василика, В. Шлемка та ін. При цьому Барановський О. І підкреслює, що «... фінансову безпеку держави визначає фінансова незалежність». Великого значення набуває розмір зовнішньої допомоги з боку міжнародних фінансових інституцій, економічних угруповань, урядів окремих країн, обсяг іноземних інвестицій у національну економіку, тобто мова йде про оптимальне співвідношення між розмірами імпортного та експортного капіталу, підтримання національного платіжного балансу у позитивному стані [1].

Важливою складовою фінансової безпеки країни є боргова безпека.

Згідно із Законом України «Про основи національної безпеки України», боргова безпека – це такий рівень внутрішньої та зовнішньої заборгованості з урахуванням вартості її обслуговування й ефективності використання внутрішніх і зовнішніх запозичень та оптимального співвідношення між ними, достатній для вирішення соціально-

економічних потреб, що не загрожує втратою суверенітету і руйнуванням вітчизняної фінансової системи [5].

Відношення сукупного державного боргу України до ВВП дорівнювало у 2010 р. 39,9 % ВВП у 2014р. – 70,2%, у 2015 р. – 79,4 % при безпечному рівні менше 60 %, що має загрозову тенденцію зростання. [3, 4]

Обсяг зовнішнього державного та гарантованого державою боргу у 2010 р. складав \$ 34759,6 млн. (25,48 % ВВП) та також має тенденцію до зростання: показник збільшився з \$ 38792,2 млн. (29,43 % ВВП) у 2014 р. до \$ 43445,4 млн. (47,95 % ВВП) у 2015 р. Відповідно до законодавства безпечне відношення обсягу державного зовнішнього боргу до ВВП – 40 %. [3, 4]

Основними причинами зростання державного боргу України є:

забезпечення стабільності валютного курсу національної грошової одиниці на основі збільшення валютних резервів НБУ за рахунок міжнародних позик;

нестача валютних коштів для розрахунку за імпортні енергоносії, насамперед, за газ;

потреба фінансування дефіциту бюджету внаслідок перевищення темпів зростання державних видатків над державними доходами, що пов'язано, зі зменшенням надходжень бюджету внаслідок скорочення виробництва та збуту продукції (анексія Криму, втрата економічного внеску частини Донецької та Луганської областей), високим рівнем тінізації економіки та корупції;

фінансування підвищеного обсягу витрат, пов'язаних з військовим конфліктом;

обмеженість валютних надходжень від експорту товарів внаслідок скорочення обсягу торгівлі та коопераційних відносин з Росією, низькою конкурентоспроможністю вітчизняних товарів на міжнародних ринках, малими квотами на експорт продукції до країн ЄС;

потреба у додаткових фінансових ресурсах на проведення структурних реформ для стабілізації економічної ситуації;

необхідність подальшої бюджетної підтримки державних підприємств і банків.

Зростання боргових зобов'язань держави, зокрема зовнішніх, призводить до збільшення видатків на обслуговування боргів, посилює її залежність від крупних міжнародних кредиторів, зокрема МВФ, які диктують країні вимоги стосовно подальших реформ, встановлюють показники економічного розвитку.

МВФ є головним міжнародним кредитором України, який 11 березня 2015 р. схвалив чотирирічну програму «Механізм розширеного фінансування» загальною сумою у \$17,5 млрд. Отримання третього траншу 14 вересня 2016 р. на \$ 1 млрд. дало можливість залучити \$1 млрд. кредитних гарантій від США та змогу одержати €600 млн. макрофінансової підтримки від ЄС та інше фінансування від міжнародних партнерів. [3]

У жовтні 2016 р. МВФ оприлюднив текст меморандуму після другого перегляду програми розширеного фінансування України. Він містить вимоги щодо реформування та виконання ключових показників у грошово-кредитної і валютно-курсової сфері, в фінансовій і фіскальній секторах економіки, в пенсійній системі, соціальної, енергетичної сферах, сферах боротьби з корупцією, дерегуляції і реформ держпідприємств. Виконання положень нового Меморандуму дасть змогу до кінця 2016 року залучити додатково \$1,3 млрд. фінансової підтримки від МВФ, які підуть до резервів Національного банку України, що посилить національну валюту та допоможе створити стабільний і прогнозований інвестиційний клімат. [3]

Україна прагне стати повноцінним членом ЄС, але без відновлення безпечного рівня боргової безпеки та проведення фінансово-економічних та політичних реформ це складно. На світовому фінансовому ринку наша

країна виступає головним чином позичальником. Загрозливі обсяги зовнішніх запозичень підвищують боргові ризики, ризики втрати самостійності курсу економічної політики, дефолту країни. Стримується економічне зростання країни через необхідність виплати великого обсягу валютних коштів кредиторам у майбутньому, виконання жорстких умов отримання та повернення позик. Позитивним моментом виконання вимог міжнародних кредиторів можна вважати проведення непопулярних реформ, на які не наважувались попередні уряди.

Одним з чинників забезпечення фінансової безпеки країни виступає підвищення ефективності фінансової та боргової політики, а саме:

посилити взаємодію України з іншими міжнародними фінансовими інститутами та урядами країн для формування потоку іноземних інвестицій, перезапуску економіки та збільшення доходів;

активізувати структурні реформи у секторі загальнодержавного управління, спрямовані на підвищення ефективності використання бюджетних коштів, перехід від пасивного залучення коштів на фінансування дефіциту бюджету до системного управління боргом;

посилити прозорість державних фінансів за рахунок введення паралельного обліку операцій та боргових зобов'язань установ, дефіциту бюджету за касовим методом і методом нарахувань для сектора загальнодержавного управління, законодавчого уточнення сутності видів та обліку квазіфіскальних операцій, що здійснюються в цьому секторі;

вдосконалити механізм надання державних гарантій в Україні через встановлення верхньої межі відповідальності Уряду у разі настання гарантійного випадку та кількісних обмежень їх обсягу;

підвищити рівень координації у сфері боргової безпеки між Урядом, Національним банком України, Міністерством фінансів України, Державною службою фінансового моніторингу України. [2]

З метою підвищення фінансової безпеки, зокрема її боргової складової, необхідно націлити боргову політику на запобігання

збільшенню обсягу державного боргу. Для цього дефіцит державного бюджету необхідно фінансувати за рахунок внутрішніх фінансових джерел. Збільшенню обсягів доходів бюджету сприятиме виведення економіки з тіні, оптимізація податкового навантаження, створення сприятливих умов для ведення підприємницької діяльності та залучення прямих іноземних інвестицій. Вживання усебічних заходів щодо стабілізації валютного курсу національної грошової одиниці сприятиме зниженню валютних ризиків і витрат на обслуговування державного зовнішнього боргу.

Література

1. Барановський О. І. Фінансова безпека : [монографія] / Олександр Іванович Барановський. – К.: Фенікс, 1999. – 338 с.
2. Марків Г. Вплив державного боргу на боргову безпеку України / Г. Марків, Л. Синявська, О. Рубай // Аграрна економіка. – 2015. – Т. 8, № 3-4. – С. 29 – 36.
3. Міністерство фінансів України [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.minfin.gov.ua/>.
4. «Мінфін» – фінансовий портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу <http://www.minfin.com.ua/>.
5. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://rada.gov.ua/>.
6. Прутська О. О., Чубатюк В. М. Особливості управління державним боргом умовах фінансової кризи / О. О. Прутська, В. М. Чубатюк // Актуальні проблеми економічного розвитку України в умовах глобалізації. – 2010. – С. 276–281.